

Els Aiguamolls de l'Empordà són una fita de l'univers poètic de M. Àngels Anglada, de la geografia literària de l'escriptora nascuda a Vic l'any 1930, que va morir a Figueres el dia de Sant Jordi de 1999 i reposa al petit cementiri de Vilamacolum, al bell mig de les closes empordaneses.

Els textos que ens acompanyen en el nostre recorregut tenen una estreta relació amb el paisatge que ens envolta, tan estreta com la que, al llarg de la seva vida, va unir Anglada amb la plana de l'Empordà i amb l'altra plana, la de Vic, ambdues viscudes, sentides, estimades i protagonistes de les seves obres. Llegirem el paisatge a través d'aquests textos: uns poemes de *Columnes d'hores*, escrits entre 1965 i 1990; fragments de la seva primera gran novel·la *Les Closos*, premi Josep

Pla de 1978; de la narració "Flors per a Isabel", inclosa en el recull *No em dic Laura* (1981); de *Sandàlies d'escuma* (1985), i d'*Els maldecaps de Pere Geli* (1999). Hi ha el patiment de Dolors Canals, condemnada injustament, els amors de Glauca de Quíos, els estralls de la guerra del francès, hi ha la lluita per la terra, i per la llengua; hi ha la vida. I hi ha el paisatge, sempre el paisatge, de l'Empordà, d'Alexandria o de les illes gregues, de la vora de la Mediterrània, dels clàssics grecs i llatins, i la mirada de l'escriptora sobre el paisatge. Hi ha la literatura que ens salva de l'oblit de la memòria, que ens ajuda a preservar el paisatge, el que llisca suau davant dels nostres ulls, fixat pels mots vius de M. Àngels Anglada.

Mariàngela Vilallonga
Directora
Càtedra M. Àngels Anglada
Universitat de Girona

Centre d'Informació del Parc Natural

Mas El Cortalet – 17486 Castelló d'Empúries
Telèfon: 972 454 222 / Fax: 972 454 474
Horari: de l'1-IV al 31-IX: de 9.30 a 14.00 i de 16.30 a 19.00
de l'1-X al 31-III: de 9.30 a 14.00 i de 15.30 a 18.00
www.parcscatalunya.net

Parc Natural
dels Aiguamolls
de l'Empordà

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient
i Habitatge

Diputació de Girona

Ajuntament de la
Comtal Vila de
Castelló d'Empúries

1

Itinerari Literari

Les closos de M. Àngels Anglada

Parc Natural
dels Aiguamolls
de l'Empordà

CÀTEDRA
M. ÀNGELS
ANGLADA
UNIVERSITAT DE GIRONA

1

Sota l'observatori Senilloso

Molts estius passo uns quants dies endreçant vells papers i ordenant l'arxiu de *Les Closos*, és a dir, de can Geli de Vilamacolum, a l'Empordà. Sembla que un imant m'atregui cap als antics lligalls, les escriptures amb paper segellat més "modernes", els plec de cartes dels besavis, les llibretes on cada hereu anotava any rere any "los grans collits en l'anyada" i els llibres més antics de capbreus de Sant Quirze de Colera, començant pels de bella escriptura gòtica...

Per això, entre els contes on he deixat lliure el vol de la imaginació, s'ha escapolit de l'arxiu i s'hi ha ficat, com el peixet de plata entre els papers, un relat ben històric, arrelat a la vida quotidiana d'un vell casal empordanès ...

Els maldecaps de Pere Geli

....Abans d'escoltar-la pujarem al mirador (de can Moragues) i així us fareu càrrec de l'escenari. No restareu pas decebuts en veure la plana...

Les Closos

2

A dalt de l'observatori Senilloso

Sí, mirem-la bé, perquè mai no podem saber si duraran gaire en la seva gràcia vivint aquestes contrades on el cor es detura. El somriure blavís del mar, ja un poc amagat, la ratlla dels aiguamoxos, les vorades d'àlbers i de freixes que clouen els prats, aquesta claror d'avui sense calitja, tot, tot és amenaçat.

Les Closos

Els Aiguamolls

Al grup de Defensa dels Aiguamolls de l'Empordà

Envaireu aquest recer vivent que ja de lluny enyoren tantes ales? No trobarà més l'aigua nodridora i els verds amagatalls l'ocell del Nord? Àlics rosats, amics coll-verds, adéu, adéu, xic corriol i fredeluga, princesa acolorida de l'hivern. Murs de ciment, deixalles, només pols seran els nius on batega la vida.

Però quan haurà mort l'últim ocell, lassat del vol, a frec d'aigua alterada, quan escates d'argent no tindrà el mar no espereu respirar: ja, lentament, l'home-botxí comença l'agonia.

Columnes d'hores

...Com podeu veure, el mar no és pas gaire lluny: la distància que el separa de Vilasirvent és com una reclosa que deixa alenar la marinada i arribar grans vols de gavines fins als sembrats; de vegades, també, alguna filera de coll-verds, que vénen dels aiguamolls, i en canvi tanca l'allau de turistes;

Les Closos

Dues planes

He estimat el Montseny sense ametistes, la plana adusta en els seus llargs hiverns, els vels espessos d'imprecisa boira.

Conec el ressò clar de les campanes als vells carrers de la ciutat dels sants, la plaça on van penjar en Bac de Roda.

Camí dels vents, he estimat l'altra plana els vols de les gavines als sembrats, les aigües, com nosaltres, indecises.

Somrient, l'alabastre de les verges dins els seus temples de color de temps. El mar, que va ser un dia camí nostre.

Columnes d'hores

3

Davant de l'aguait de la Closa del Puig

Des de les Closos, II

Recorda sempre aquesta claror de la tarda - assuavida pel trenat dels xiprers i dels llorers flairosos - com la veus, ja enyorant-la, darrera els finestrals.

Recorda sempre aquesta claror gràvida d'ocells quasi tots invisibles fora d'una cardina que es gronxa a la branca més alta del més alt xiprer.

Així la tarda del cor, abans resplendent, és entelada d'ombres allargades i d'aquest gris que em crida el nom més estimat. I també els ocells que em cantaven a dintre s'encauen, errívols, i només molt de tant en tant un s'escapa, s'eleva del llac del silenci i assaja una cançó des de la branca arrelada en la llum de la fona amorosa memòria.

Columnes d'hores

4 A la cruïlla del camí de la platja

Fràgils muralles

Fràgils muralles,
arbres batuts pel vent entre les closes,
com em recorden
les reixes de silenci
entre molts pensaments i la paraula!
Tantes vegades
ens és negat, germans, dir cada cosa
amb el nom clar que una vella sang dicta!

Columnnes d'hores

5 Dins l'observatori Pallejà

...a peu, vam anar cap on havíem esbrinat que vindrien els soldats, i esperàrem ben amagats darrera les canyes espesses i els matolls, joncs i esbarzers a tocar del llac, on venien a dormir en vols cada vegada més nombrosos els ànecs, els cormorans i les gavines, que es posaven damunt de l'aigua grisa o en les illes de joncs del llac. Que diferent la vaig trobar, en aquella hora, de l'aigua blava del mar, i com em van semblar de tristos els voltants! Els comparava amb la sorra blanca com la neu de la platja marina, i em feien venir encara més tristesa. Els grills i les granotes semblaven entonar un plany monòton. Una lleugera boirina surava damunt de les aigües, que altres vegades havia vist aixecar-se en ones altes, i la humitat esdevenia més espessa.

Sandàlies d'escuma

De vegades, havia sentit contar com era de bella

l'alba damunt del llac profund, com canviaven els colors de l'aigua, lentament, com s'alçava la sagrada i rogenca claror del sol damunt dels canyars, saludada pel vols de les gavines i els triangles alats de les formacions d'ànecs;

Sandàlies d'escuma

6 Al camí del casot del Cortalet

Ací vaig aprendre amb en Tomeu a caçar espàrgols quan començava la primavera, i rovellons i ceps, a les tardors que s'allargaven, fins a les primeres gebrades. Les veritables olors de la infantesa són encara per a mi la flaire dels gesamins i jonquilles de Bellvís...

Les Closes

Jo l'acompanyava, molts dies de festa, a passejar sota els pins: m'agradava sentir-hi cantar el vent, olorar les petites plantes que creixien al sotabosc i sentir-li dir el nom de totes; més cap a l'estiu, conèixer els ocells que venien a viure-hi, estadants benvinguts: el siboc, el gaig blavís, l'oriol, menjador de figues, que s'hi amagava...

Les Closes

7 Al casot de la Bomba

Des de les Closes, I

Abans de l'alba em desvetlla
l'ombra d'una ala de llum
Tanta claror pressentida.

Abrigada de records
darrera grans balconades
de casa viva entre ocells

sos oferts a l'abraçada impetuosa del vent que va eixugant, però mai ben bé del tot, els efimers estanys, els falsos aiguamolls on el dibuix de branques i branquillons s'emmirallava, on venien a beure les fredelugues de crestes airoses i fins i tot, en dies freds, algun aplec de bernats pescaires

el gos de la besàvia, la Viola, diuen que es va esmunyir fins a les closes per morir-hi, quan va adonar-se que ja no podia flairar res més, i així es va adormir panteixant entre la seda de l'herba i la mortalla de les fulles i una casa d'arrels va ser el seu clot.)

Les Closes

No és un patrimoni tan extens com el de vostès, però tanmateix considerable: les terres de Vilasirvent són molt bones, llevat dels aspres, i vostè coneix prou bé les collites de blat, blat de moro, mestall, civades i faves que lleven; cal afegir-hi la vinya, realment òptima - ja sap que la viticultura és la meua afició predilecta i àdhuc estic preparant un opuscle sobre el cultiu de la vinya -, i sobretot les closes, que han donat nom a la finca, i el bestiar...

Les Closes

9 A les closes d'en Barraquer

Era la primera quinzena de març del 1810 i les closes encara eren, en part, inundades; amb la guerra hom havia deixat de banda la neteja dels recs i un gran estany d'aigües somes s'estenia sota els arbres que començaven de borronar amb els peus xops. Els dos infants s'hi havien apropiat amb passes tan lleugeres que els ocells no se n'esveraven; les gavines rialleres, les fotges i els menuts corriols no s'alçaven del nou aiguamoll, on l'aigua manyaga vacil·lava entre el verd blavís i el gris argentat. A mà dreta, però, cap on s'acostaven els nens entre el con-

trallum, no es veia gairebé el color de l'estany: havien esclatat de cop totes les flors dels ranuncles, com menuts lotus, i el seu blanc i groc omplia d'una rialla alegre l'aigüerol. S'hi dreçaven enmig, cap a la riba, set o vuit camallargs, tan esvelts que semblaven trencadissos damunt els seus nius florits.

Per damunt la Isabel i en Josep volaven un grup de coll-verds, amb el seu inconfusible vol, ales endarrera, potents i sàvies, acostumades als llarguissims camins de núvols, en formacions que els ulls no es cansen de mirar. Fora d'ells, res no trencava el silenci si no era de tant en tant el crit del becadell: el seu xiscle i un esclat d'ales era l'únic senyal del seu pas. El nen sabia ja tots els noms dels ocells, llevat d'un de molt gran que s'alçava amb ales de capvespre i que no es veia sovint pel voltant de les closes: era l'agró roig, que potser havia confós els prats inundats amb l'estany de Vilaüt.

Era hora de tornar a casa i en Josep començava amb recança de seguir la Isabel i deixar les vores de l'aigua florida. Tot de cop, però, un vol d'ales diferent li fa alçar la vista: el perill planava damunt el petit aiguamoix i amenaçava els ocells més petits:

- L'arpella!

A frec dels matolls ja, l'ocell de presa, tard o d'hora, trobaria la seva víctima, que cercava obstinadament. Sota el senyal fosc de l'esparver d'aiguamoll els dos infants se'n tornaven assenyadament cap a casa seva. No podien pas saber que també allà una altra mena d'arpella, i aquesta no tan innocent, trobaria la seva presa.

Flors per a Isabel

...Nosaltres hem conegut sempre aquests prats fins ara, amb el seu floriment natural d'herba: primer s'hi menaven les vaques a pasturar, després se'ls donava l'herba tallada. Potser no et sabries figurar els prats plantats de cotó, amb les seves gracioses flors groguenques, que

respiro cada alè d'aire remor d'escuma en la sorra allunyada entre gavines. Escolto el pols de les roses un silenci de parpelles damunt els ulls estimats.

Creixença de mots somnio
encara humits de rosada
del calze fosc de la nit.

Columnnes d'hores

8 A l'observatori de la closa de les Daines

(Sortint del poble pel camí dels Tamarius, arribareu al cap d'un quart i mig a les closes, i ja em direu si gaires indrets us somriuen més dolçament, sempre que no us deixeu enganyar pel posat il·lusòriament tranquil d'aquest paratge i espereu que us entortolligui al cor com una heura de lenta creixença

...les closes a la primavera, quan enmig dels recs veureu esclatar una munió de petites flors blanques i els arbres de les voreres, saules, freixes, plàtans, verdegens tots a la seva manera, mentre algun pollancre escadusser treu els seus borrons rosats, amb carnació de galta. I a l'estiu, quan sovint alena la marinada i les xiques erugues verdes es pengen i caminen en arcs flexibles entre les branques vincladisses i les menudes reinetes salten al fresseig de les vostres passes i veieu entre el tapís fullós les tòrtoras brunes matisades de llicorella i farigola

...les closes a l'hivern - quan hi corre la tramuntana com una gran esgarrifança - encara xopes de les pluges de tardor, i mireu els arbres nus com un poema descarnat, reixes vives, cos-

només conec per alguna il·lustració dels meus vells llibres d'escola. Doncs va haver-hi una curta temporada que els avis les tenien així, perquè van voler provar si els donava bon resultat.

Des d'aquell any ja no van tornar a plantar més cotó als prats; potser també perquè eren massa fondals i en anyades de pluja s'inundaven fàcilment.

Hi va tornar a créixer l'herba, ufanosa, com mai, des del rec fins al camí dels tamarius;

Les Closes

10 Dins l'aguait Quim Franch Aiguamolls 1985

No han destruït aquest recer vivent que ja lluny enyoren tantes ales. Aquí retroba l'aigua nodridora i els verds amagatalls l'ocell del nord. Àlics rosats, amics coll-verds, torneu, torneu, xic corriol i fredeluga, princesa acolorida de l'hivern. Murs de ciment i ferro han reculat davant dels nius tots bategants de vida. Com un somriure clar, repòs d'ocells cansats del vol, a frec de les onades i el sol que hi riu, i escates d'or i argent. Hem aturat la mort en llarg combat - Una treva signada amb aire i ales.

Columnnes d'hores

Dibuixos de Toni Llobet
Selecció de textos a cura de
Francesca Romana Uccella